

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Марта Олійник-Дьомочко, Юрій Олійник,
Анатолій Максимов

2026

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Резюме

У 2026 році Африка стала головним майданчиком конкуренції між глобальними центрами впливу. Країни континенту адаптуються до цієї боротьби, балансуючи між інтересами зовнішніх гравців задля власного розвитку. У цій записці проаналізовано стратегії США, ЄС, Великої Британії, Китаю та Росії, а також визначено можливості для посилення присутності України в регіоні.

Трансформація американської стратегії в Африці

Станом на 2026 рік політика США в Африці трансформувалася в «транзакційну модель», що базується на прагматичному обміні: підтримка інвестицій та безпеки в обмін на доступ до критичних ресурсів і лояльність у глобальному протистоянні. Цей перехід підкріплюється зміною інституційної архітектури, зокрема переформатуванням USAID та відмовою від «невзаємних преференцій» у торговельному режимі AGOA. Водночас інструментарій – від координаційної платформи Prosper Africa та стратегічної групи SIWG до Power Africa та DFC – орієнтований на пряму віддачу для американської економіки.

У видобувному секторі реалізація цієї стратегії відбувається через «dealmaking-підхід», спрямований на деконструкцію монополії КНР. Вашингтон виступає дипломатичним посередником¹ у конфліктах, щоб розблокувати доступ до стратегічних активів для американських компаній (як у випадку з Chemaф у ДРК під управлінням Virtus Minerals). Аналогічна стратегія гнучкого прагматизму застосовується й щодо ПАР, де Вашингтон цілеспрямовано закріплює контроль над видобувними ланцюгами (зокрема у Фалаборві), мінімізуючи простір для експансії Пекіна.

З цією ж метою Вашингтон прагматично вплітає національні інтереси в глобальну архітектуру G7, зокрема ініціативу PGII, забезпечуючи при цьому контроль над ключовими вузлами для американських корпорацій. Флагманським проектом у цьому контексті є коридор Лобіту² – модернізація 1300 км залізничних шляхів та портової інфраструктури Анголи, ДРК та Замбії для експорту мінералів (фінансово підтримуваний США через DFC). Окрім цього, США реалізують стратегію впливу в Африці через низку інших програм у межах ініціативи PGII у сферах енергетичного «зеленого» переходу (ПАР, Кенія) та інституційного сприяння (через підтримку Африканської віртуальної інвестиційної платформи – AVIP).

Системну активність Вашингтона забезпечує DFC, чий портфель³ (логістика 38%, енергетика 32%, цифрові мережі 18%) фокусується на країнах-хабах: Марокко, Нігерії, ПАР та Кенії. Окрім цих країн, інвестуючи в енергетику (Сьєрра-Леоне, Габон) та логістику (SmartKargo), DFC інтегрує американський капітал у ключові мережеві активи, перетворюючи їх на платформу для домінування американських стандартів. Стратегічні вкладення в регіональні цифрові платформи, як-от Cassava Technologies Ltd, дозволяють США впроваджувати власні технологічні стандарти та контролювати ключові вузли передачі даних, обмежуючи вплив конкурентів.

Разом з тим стратегію США обмежують три фактори. Перший – це висока політична залежність від кон'юнктури Вашингтона: зміна адміністрацій чи зміщення пріоритетів часто призводить до

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

заморожування проєктів, що знижує довіру африканських партнерів. Додатковим дестабілізаційним чинником стає агресивна риторика окремих політичних лідерів. Другий – жорсткі вимоги до compliance та регуляторні обмеження (Buy American), які звужують доступ до тендерів для зовнішніх гравців та уповільнюють реалізацію проєктів порівняно з директивними методами КНР. Третій – роль США в Африці зведена до спроб перехопити ініціативу конкурентів. Це ставить Вашингтон у слабшу позицію: замість створення правил гри він змушений «вмонтовуватися» в системи, де Китай уже встановив свої логістичні та технологічні стандарти.

Зміна політичної ситуації в Сахелі та прихід адміністрації Трампа зумовили низку ключових змін у військовій сфері США в Африці. Перша з них стосується нарощення антитерористичних операцій у рамках Африканського командування США (AFRICOM), зокрема у Сомалі та Нігерії. Друга зміна стосується перенесення інфраструктури та частини активності до Беніну, Кот-д'Івуару, Гани та Нігерії після втрати доступу до баз у Сахелі. Крім того, завершення у січні 2026 року розширення бази *Manda Bay* (Кенія) суттєво посилює спроможності США щодо повітряного моніторингу та проєкції сили у Східній Африці. Третя зміна – США активно використовують військову дипломатію – від спільних навчань із представниками сторін протистояння в Лівії до неопублічних контактів AFRICOM у Сахелі – щоб перехопити ініціативу в конкурентів та відновити вплив на безпекову архітектуру регіону.

З огляду на жорсткий протекціонізм США та нормативні обмеження щодо походження послуг, пряма інтеграція України в африканські проєкти через офіційні тендери є доволі малоімовірною. Реалістична стратегія України полягає в позиціонуванні себе як інженерного субпідрядника для американських компаній-виконавців, зокрема на етапі розрахунку та проєктування складних гірничо-збагачувальних процесів. Іншим можливим варіантом є залучення українських фахівців з досвідом експлуатації критичної інфраструктури в умовах безпекової нестабільності. Їхній унікальний досвід роботи в середовищі підвищеного ризику забезпечує проєктам високу операційну стійкість, дозволяючи підтримувати критичну інфраструктуру в умовах гострої нестабільності логістики та зв'язку.

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Інфраструктурна та безпекова архітектура політики ЄС в Африці

Для ЄС африканський вектор є критичним для забезпечення безпеки та соціальної стабільності на власному південному фланзі. Інструментарій Брюсселя спрямований на усунення кореневих причин міграції – відсутності легальних економічних можливостей та постійних безпекових загроз – зокрема через інвестиції Global Gateway⁵ та фінансову підтримку в межах European Peace Facility⁶ (Європейський фонд миру, EPF). Також ці заходи виконують функцію геополітичного стримування та посилення власних позицій.

Ініціатива Global Gateway позиціонується як якісна альтернатива китайській експансії. Завдяки фінансовій архітектурі NDICI-Global Europe та підходу Team Europe Брюссель мобілізує до 150 млрд євро, використовуючи механізми гарантування ризиків (ЄІБ, ЄБРР тощо). Стратегічний фокус зосереджено на чотирьох ключових модулях: цифровізація (Africa-EU space partnership, EU-Nigeria Digital Economy Package, розвиток мереж цифрової ідентифікації), клімат та енергетика (будівництво міні-мереж у Нігерії, проекти зеленого водню в ПАР та Намібії, реконструкція об'єктів ВДЕ в Гані, Ефіопії), транспорт (коридор Лобіту, аеропорт Нджамена, модернізація мереж у Кенії та Сенегалі), охорона здоров'я та освіта (виробництво вакцин, академічна мобільність, R&D), що посилюють гуманітарний вплив ЄС.

Орієнтація ЄС на енергетику, логістику та критичні ресурси є стратегічною відповіддю на монополізацію цих сфер з боку КНР, що ставить під загрозу промислове майбутнє Європи та успіх «Зеленого курсу». Наприклад, в енергетичній сфері реалізується ініціатива Africa-EU Green Energy⁷ з метою досягнення 50 ГВт ВДЕ до 2030 року. Через створення трансрегіональних енергосистем (проекти ELMED, GREGY) ЄС прагне інтегрувати африканський енергетичний потенціал у власну мережу, перетворюючи континент на сталого постачальника для європейської промисловості. Це спосіб нівелювати залежність від зовнішніх енергоносіїв та закріпити технологічну прив'язку регіону до стандартів ЄС.

Проте ЄС прагне втілювати підхід, відмінний від простого вивезення сировини. Використовуючи інструменти Africa MaVal та PanAfGeo+, ЄС пропонує країнам (наприклад, Намібії, ДРК, Замбії та Руанді, з якими укладено відповідні меморандуми) альтернативу, фокусуючись на розбудові місцевих переробних виробництв. Це дозволяє африканським країнам утримувати частку доданої вартості всередині економіки, що відповідає цілям країн континенту.

У сфері інфраструктури співпраця ЄС з Африканським Союзом у межах програми PIDA щодо 12 стратегічних коридорів⁸ є ключовим інструментом закріплення європейського капіталу в логістиці континенту. Розвиток таких об'єктів, як коридор Лобіту (у синергії з США через PGII) та коридор Абіджан–Лагос, є пріоритетним напрямом цієї експансії.

Попри технологічну перевагу, реалізацію стратегії гальмують два критичні фактори. Перший із них – це процедурна повільність. Бюрократична координація донорів та затягування етапу техніко-економічних обґрунтувань знижують швидкість реалізації, що робить ЄС менш конкурентним порівняно з акторами, які діють директивно. Другий лежить у площині безпекових викликів. Високі ризики (заморожування Ruzizi III в ДРК або нестабільність у Західній Африці) роблять інвестиційні проекти надто дорогими та ризикованими для приватного капіталу. Відповідно, ключовим завданням стає створення таких умов, за яких

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

європейські корпорації зможуть реалізовувати капіталомісткі проєкти, не чекаючи на повну стабілізацію регіону, а спираючись на системну підтримку державних фінансових інституцій.

Однак фінансових гарантій недостатньо там, де відсутня безпекова стабільність, що зумовлює необхідність військової співпраці ЄС та Африки. З 2022 року ключовим безпековим інструментом ЄС став Європейський фонд миру, через який Брюссель реалізує модель «стабілізаційного донора», фокусуючись переважно на постачанні нелетального обладнання та професійній підготовці місцевих сил безпеки. Диференційована географія допомоги охоплює протидію джихадизму в Західній Африці, забезпечення свободи судноплавства у Східній Африці та локалізацію конфліктів у центрі й на півдні континенту. Пріоритетність запитів партнерів та перехід до двосторонніх угод (наприклад, з Ганою⁹) дозволяють ЄС оперативно реагувати на виклики, уникаючи бюрократичних затримок колективних форматів співпраці.

Водночас безпекова політика ЄС стикається з дефіцитом фінансування через пріоритезацію економічних проєктів Global Gateway. З іншого боку, Брюссель в Африці дедалі частіше стає заручником конфлікту між політичними принципами та економічними інтересами. Яскравим прикладом є фінансування руандійського контингенту в Мозамбіку задля захисту активів TotalEnergies. Обираючи Кігалі як виконавця, ЄС опиняється в пастці: з одного боку, руандійські сили ефективно забезпечують безпеку енергетичних об'єктів, а з іншого – підтримка Руанди, що дестабілізує сусідню ДРК, суттєво ускладнює загальноєвропейські зусилля з урегулювання регіональних конфліктів та нівелює довіру до європейської миротворчої стратегії.

Інтеграція України в африканські проєкти ЄС вимагає переходу до моделі субпідряду в консорціумах з європейськими ЕРС-контракторами, що дозволить українському бізнесу обійти регуляторні бар'єри та страхові обмеження. Ключовими нішами для співпраці є інженерно-технічний аудит, впровадження GovTech-рішень та сервісна підтримка обладнання, де досвід роботи в умовах високих ризиків стає конкурентною перевагою. Для цього державі необхідно змістити фокус із політичного лобіювання на інституційний супровід, налагоджуючи системну комунікацію з європейським бізнесом та фінансовими інституціями для інтеграції українських компаній у тендерні консорціуми.

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Новий підхід Великої Британії до африканського континенту

Історично Африка посідала центральне місце у зовнішній політиці Великої Британії лише епізодично. Найвищий рівень дипломатичної та інвестиційної взаємодії припав на епоху Тоні Блера, після чого увага Лондона до континенту коливалася, підпорядковуючись радше ситуативним внутрішньополітичним кризам. Проте розстановка сил почала кардинально змінюватися у 2024 році, коли уряд Кіра Стармера офіційно проголосив курс на формування нового формату партнерства між Великою Британією та країнами Африки.

Оновлена стратегія Великої Британії «Новий підхід до Африки¹⁰» (грудень 2025 р.) замінює пряму допомогу моделлю рівноправного інвестиційного партнерства, що зумовлено як скороченням бюджетних витрат (до 0,3% ВНД), так і потребою в ефективній альтернативі гравцям, що домінують. Пріоритети Лондона охоплюють залучення приватного капіталу, кліматичні ініціативи (Mission 300, підтримка COP32 в Ефіопії) та безпекові партнерства в Нігерії, Кенії та Гані. Використовуючи Співдружність націй як інструмент просування власних стандартів, Британія позиціонує свій підхід як якісну альтернативу «борговим пасткам» Пекіна та безпековій експансії РФ.

Фінансовим ядром британської стратегії є British International Investment¹¹ (BII). Лондон робить ставку на мобілізацію приватного капіталу через інноваційні гарантійні інструменти, що трансформують локальні африканські проекти у формат публічних інвестиційних продуктів, здатних залучати кошти на міжнародних ринках, зокрема на Лондонській фондовій біржі. Додаткову динаміку забезпечує UK Export Finance, де на африканські проекти припадає п'ята частина всього кредитного портфеля, підкріплюючи торговельне фінансування в ключових вузлах, зокрема в Кенії та Танзанії.

Ключовим пріоритетом британського капіталу є «зелений перехід» та кліматичні інвестиції, обсяг яких через механізми BII вперше перевищив 1 млрд доларів на рік. Кошти спрямовуються на масштабні проекти відновлюваної енергетики, серед яких вітрові електростанції в регіоні Суецького каналу (Єгипет), сонячно-акумуляторний проєкт Obelisk, підтримка виробництва електромобілів ARC Ride у Кенії, а також акумуляторні центри в ДРК та комунальні сонячно-вітрові проєкти в Південній Африці.

Окремим вектором є розбудова цифрової та логістичної інфраструктури через фінансування панафриканських компаній з управління активами. Показовим прикладом є вливання 76 млн доларів (через BII) у фонд African Infrastructure Investment Fund IV (AIIF4), яким управляє південноафриканська компанія AIIM. Завдяки цьому траншу Британія фінансує три ключові сегменти: цифрову інфраструктуру (оптоволокну, дата-центри), енергетичний перехід та порти в низці країн, зокрема в ДРК, Марокко, Сенегалі та Мозамбіку. Такий підхід дозволяє Лондону створювати інфраструктурну альтернативу китайському «Поясу і шляху», уникаючи звинувачень у створенні боргових пасток, оскільки гроші працюють через місцеві африканські інституції.

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Британія закріплює свій вплив через інструменти бізнес-дипломатії, зокрема саміти на кшталт London-Africa Business Summit, та розширені торговельні партнерства. У Західній Африці Лондон реалізує комплексний підхід до Нігерії: від модернізації портів до інтеграції у фінансовий та енергетичний сектори (товарообіг у 7 млрд фунтів стерлінгів). У Східній Африці стратегічним вузлом стала Кенія, де через інвестиції в проєкти рівня Nairobi Railway City та вихід страхового гіганта Lloyd's of London Британія створює інфраструктурну та фінансову присутність. Паралельно Лондон використовує досвід своїх компаній у фінтеху, агротехнологіях та кібербезпеці, протиставляючи «китайському шляху» створення високомаржинальних екосистем, що інтегрують африканські ринки з британським капіталом та фаховими знаннями.

Британська стратегія безпекової присутності в Африці базується на концепції «Train and Equip», що передбачає підготовку кадрів та інституційну розбудову замість прямої присутності. Ключовими елементами цієї архітектури є стратегічні тренувальні хаби, такі як BATUK у Кенії та центр у Байдоа (Сомалі), де британські інструктори формують боєздатність національних армій та сил Африканського Союзу. Разом з тим через інструменти UK Integrated Security Fund (UKISF) Лондон впроваджує точкові програми з кібербезпеки та протидії тероризму в Нігерії, Гані та Кенії, що дозволяє гнучко підтримувати стабільність.

Варто зазначити, що успіх британської стратегії залежить від здатності Лондона подолати історичний скепсис африканських еліт щодо «неоколоніальної» природи британських стандартів та довести, що модель партнерства через інвестиції не є лише способом компенсації скорочення державної допомоги.

Велика Британія є найбільш природним партнером для України в Африці серед європейських держав. Українська дипломатія має синхронізувати свої зусилля з британським «New Approach to Africa». Оскільки Лондон робить ставку на розбудову людського капіталу, цифровізацію та продовольчу безпеку (агробізнес), Україна може виступати субпідрядником або партнером у спільних британсько-українських проєктах у країнах Співдружності (Кенія, Нігерія, ПАР), використовуючи британські фінансові механізми (UKEF, BII) для масштабування власних технологічних рішень на континенті.

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Моделі російської експансії та інструменти впливу в регіоні

У співпраці з країнами Африки Росія використовує стратегію, де безпекові послуги інтегровані з економічними інтересами, що дозволяє їй створювати враження «великої держави» в умовах обмежених ресурсів та міжнародної ізоляції.

Безпековий сектор залишається головною «точкою входу» Росії на африканський континент, особливо в країнах з високим рівнем політичної нестабільності. Після невдалого бунту Пригожина у 2023 році та його подальшої смерті операції ПВК «Вагнер» були передані під пряме управління Міністерства оборони РФ та структуровані як «Африканський корпус». Станом на 2026 рік «Африканський корпус» налічує від 8000 до 10000 найманців. Вони діють у Малі, Нігері, Буркіна-Фасо, Екваторіальній Гвінеї, на Мадагаскарі, у Лівії, ЦАР та Конго з такими основними завданнями: пряма участь у бойових діях, тренування місцевих сил, охорона ключових об'єктів та політичних лідерів країн перебування. Для забезпечення безперебійної діяльності «Африканського корпусу» використовуються логістичні шляхи через Алжир (авіаційний хаб), Гвінею та Камерун (морське постачання), Лівію (авіабази на південному сході Кіренаїки та база Маатан-ас-Сарра).

Росія системно формує мережу стратегічних вузлів для проєкції сили. Після втрати позицій у Сирії (грудень 2024 р.) РФ прискорила створення військово-морського об'єкта в Порт-Судані, про що було офіційно домовлено 12 лютого 2025 року. Цей об'єкт є ключовим для контролю морських шляхів, через які проходить близько 12% світової торгівлі. Із цією метою Москва також розглядає як місця для потенційних баз Мадагаскар (Дієго-Суарес) та Гвінейську затоку.

Ця військова присутність є лише частиною ширшої архітектури російського впливу, що діє в симбіозі з мережами прихованого політичного втручання, такими як African Politology¹², які функціонують як оператори інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) в країнах Африки.

Військова діяльність Москви не є самоціллю; вона функціонує як інструмент конвертації силового впливу в прямі економічні дивіденди. «Безпека в обмін на ресурси» є фундаментом російської присутності: Москва через «Африканський корпус» інтегрує військову підтримку з отриманням контролю над стратегічними активами – від золотих копалень у Судані та Малі до алмазних і уранових родовищ у ЦАР та нафтових полів у Лівії (структуровано через такі фірми, як Diamville, Midas Ressources, Lobaye Invest).

Проте, попри намагання створити імідж впливового гравця, економічна та інвестиційна залученість Росії в Африку залишається обмеженою. Вона кластеризується навколо окремих держав, що мають високий рівень політичної вразливості або інтерес до російського ВПК. У цьому контексті російська економічна стратегія в Африці базується на забезпеченні доступу до стратегічних копалин через діяльність таких великих холдингів, як Rusal, Alrosa, NordGold.

Компанія	Країна	Тип активу / проєкт	Статус / Специфіка
Rusal	Гвінея	Боксити (CBK, Dian-Dian, Friguia)	Ключовий актив (50% загального видобутку компанії)

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Компанія	Країна	Тип активу / проєкт	Статус / Специфіка
Alrosa	Зімбабве	Алмази (Alrosa Zim + ZCDC)	22 родовища (2 дозволено до розробки)
	ПАР	Алмази (технологічний консалтинг)	Постачання обладнання («Буревістник»)
NordGold	Буркіна-Фасо	Золото (проєкт Niou)	Ліцензію отримано у квітні 2025 року
	Гвінея	Золото (родовище Lefa)	Чинний актив
	Сьєрра-Леоне, Гвінея-Бісау	Геологорозвідка	Розгляд інвестиційних можливостей
Росатом	Танзанія	Уран (родовище «Ньота»)	Пілотний проєкт (експлуатація з 2029 року)

Стратегія використання активів великих компаній для довгострокових важелів впливу на африканські держави актуальна і для енергетичної співпраці, яка має подвійну мету: генерування валютної виручки в умовах ізоляції та створення інституційної залежності країн-партнерів. Окрім цього, Росія активно просуває «плавучі атомні енергоблоки» як швидке рішення для енергодефіцитних регіонів (підписано відповідні меморандуми з Гвінеєю, Малі, Конго, Руандою), що дозволяє Москві позиціонувати себе як ключового партнера в «енергетичному переході» Африки.

Назва компанії	Назва країни	Проєкт	Примітка
Росатом	Єгипет	АЕС «Ель-Дабба»	Флагманський проєкт; повний цикл сервісу та палива.
	Танзанія	Родовище «Ньота»	Уран; стадія залучення інвестицій, запуск у 2029 р.
	Ефіопія / Нігер	Ядерні технології	Розгортання нових партнерств (з 2025 р.).
Газпром	Алжир	«Ель-Ассель»	СП із Sonatrach; офіційних даних про початок видобутку немає.
	Лівія	Блоки 91, 107	Операційна присутність; підтримка лояльності еліт.
	Танзанія	Постачання CNG	Розвиток локальної газової інфраструктури.
Лукойл	Конго	Marine XII	Стратегічна частка; будівництво нафтопродуктопроводу.
	Камерун	Etinde	Стратегічна частка у видобувному проєкті.
	Гана	Deerwater Tano	Активи під оптимізацією через санкційний тиск.

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Назва компанії	Назва країни	Проект	Примітка
	Єгипет	Різні активи	Системна присутність у видобувному секторі.
Роснефть	Єгипет	Родовище «Зохран»	30-відсоткова частка у масштабному газовому проєкті.
	Мозамбік	Інфраструктура	Контроль над НПЗ та нафтотранспортними вузлами.
	Південний Судан	Інфраструктура	Проекти з розвитку нафтопроводів та НПЗ.

Проте західні санкції (зокрема проти «Лукойлу» та «Роснефті») змушують російських гравців оптимізувати портфелі активів. Зокрема, «Лукойл» скорочує частки в окремих проєктах (Гана, Нігерія), до яких виявляють інтерес західні корпорації (Chevron).

Російська інфраструктурна присутність має вибіркового характеру і спрямована на розширення логістичного коридору «Північ – Південь» та реалізацію проєктів «РЖД» у Буркіна-Фасо, Гані, ПАР та Лівії. Проте через обмежені інвестиційні ресурси порівняно з Китаєм Москва використовує ці ініціативи передусім як інструмент геополітичного впливу, а не як драйвер регіонального економічного розвитку.

З вищенаведеного видно, що, на відміну від системних ініціатив ЄС чи США, стратегія РФ в Африці позбавлена цілісного «парасолькового» підходу. Натомість вона базується на ситуативному опортунізмі, де точкова монетизація ресурсів в обмін на безпекові послуги заміщує системні інвестиції в розвиток, а проєкти тримаються на персональних домовленостях з місцевими елітами.

Ця фундаментальна слабкість Росії є головною точкою входу для української дипломатії, яка може протиставляти цьому пропозицію прозорості, інституційної співпраці. Україні доцільно наголошувати, що російські проєкти – це «економіка одного дня», яка не приносить розвитку, тоді як співпраця в агросекторі, ІТ чи освіті є інвестицією у стабільність самих африканських держав. Обмеженість російського фінансового капіталу та санкційний тиск на «Лукойл» і «Роснефть» створюють вікно можливостей для Києва: пропозиція африканським країнам альтернативних, прозорих енергетичних партнерств та досвіду диверсифікації джерел постачання.

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Комплексна модель економічної експансії КНР

Китай в Африці реалізує концепцію комплексного економічного домінування, формуючи замкнені логістичні та технологічні екосистеми, в яких китайський капітал, підрядники, технологічні стандарти та управлінські протоколи утворюють єдиний ланцюг. У цій системі Пекін надає африканським державам доступ до масштабного фінансування та інфраструктурних рішень в обмін на довгостроковий контроль над критичними копалинами та право на геостратегічну присутність для проєкції сили. Ця стратегія підкріплюється потужними інструментами торговельної лібералізації – зокрема, скасуванням імпортних мит¹³ для 53 з 54 країн Африки (набуло чинності 1 травня 2026 року, за винятком Есватіні через підтримку Тайваню).

Стратегія Китаю еволюціонує від масштабної інфраструктури «Одного поясу, одного шляху»¹⁴ до «малих та красивих» проєктів у сферах цифрових і «зелених» технологій, орієнтованих на підвищення лояльності місцевих громад (встановлення домашніх сонячних систем, освіта через Майстерні Лу Баня, вирощування Jupcao).

Китай залишається провідним торговельним партнером Африки з обігом 275 млрд доларів (2024 р.), проте його інвестиційна модель зазнала трансформації. Відмовившись від стратегії «широкого захоплення ринків» 2010-х років, Пекін перейшов до таргетованого підходу. Замість мережі розрізнених проєктів Китай фокусується на обмеженій кількості масштабних інвестицій у стратегічні сектори. Прикладом є створення виробничих хабів для електромобілів та акумуляторів у Марокко (для доступу до ринків ЄС), металургійного заводу в Зімбабве та поглиблення контролю над видобутком критичних мінералів (літій, мідь) у Зімбабве, ДРК та Намібії. Ця модель дозволяє Пекіну ефективніше контролювати критично важливі для глобальної економіки ланцюги постачання, мінімізуючи при цьому власні ризики.

Відмова від масових кредитів не означає відмову від стратегічних коридорів. Відродження залізниці TAZARA¹⁵ є ключовим проєктом, що поєднує мідний пояс Замбії з портом Дар-ес-Салам. Цей інфраструктурний вузол є прямим геополітичним викликом західним ініціативам, зокрема коридору Лобіту, і демонструє прагнення Китаю утримувати контроль над ключовими транзитними артеріями.

Водночас підтримка транспортної логістики через точкові інвестиції в морські порти залишається критичним елементом для забезпечення логістичної переваги КНР на континенті. На сьогодні китайські державні корпорації мають частки, контракти на управління або будівництво у 78 портах у 32 країнах, що охоплює близько третини всіх африканських портових потужностей. Яскравим прикладом вертикальної інтеграції є нігерійський порт Леккі, де конгломерат CCCC виступив одночасно генпідрядником, оператором з 54-відсотковою часткою та бенефіціаром кредитування від China Development Bank. Крім фізичної присутності, Китай експортує власні цифрові стандарти – від автоматизованих систем управління до AI-рішень, що не лише модернізує місцеву логістику, а й створює глибоку технічну залежність африканських урядів від Пекіна.

Китайська стратегія в Африці виходить далеко за межі комерції, поступово трансформуючи цивільні хаби в об'єкти «подвійного призначення». Символом такої інтеграції стала 38-річна концесія Hutchison Ports на управління терміналом на єгипетській військово-морській базі Абу-

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Кір, що демонструє проникнення китайського бізнесу у військову інфраструктуру партнерів. Паралельно Пекін створює мережу спеціалізованих військових об'єктів, зокрема навчальний центр Мапінга, авіабазу Нгеренгере та базу Кігамбоні в Танзанії, а також військово-технічне училище в Ефіопії. Ця інфраструктура забезпечує логістичний базис для ВМС НВАК, які активно використовують порти Дар-ес-Салам, Лагос, Дурбан та Доралех для регулярних візитів і розширення своєї присутності.

З 2000 року НВАК здійснила 55 заходів у порти та провела 19 військових навчань, проте останні 18 місяців ознаменувалися якісним зсувом. Навчання «Амапі на Утоја» (2024 р.) стали найбільшим розгортанням НВАК в історії Африки, вперше задіявши підрозділи з материкового Китаю, транспортні літаки Y-20 та десантні кораблі-доки класу «Ючжао». Навчання «Орли цивілізації» (2025 р.) у Єгипті стали першою місією ВПС Китаю в Африці зі складною логістикою та дозаправленням у повітрі. Навчання «Воля до миру» (2026 р.) біля Південної Африки для країн БРІКС закріпили за КНР роль координатора безпекового блоку, що формується.

Пекін інтегрує безпекову співпрацю у свої глобальні ініціативи, зокрема GSI, де пріоритетом стає підтримка лояльних режимів. У рамках плану FOCAC (2024–2027 рр.) Китай виділяє 140 млн доларів на навчання 6500 африканських силовиків та постачання технологій стеження. Одночасно Пекін активно конкурує на ринку озброєнь, експортуючи бойові БПЛА серії Cai Hong-4 до Нігерії, ДРК, Марокко, Єгипту та Алжиру, а також бронетехніку – до Сенегалу, Кот-д'Івуару, Мавританії та Беніну. Окрім державного рівня, Китай використовує приватні охоронні структури, які діють у 14 країнах для захисту інвестиційних активів, що сукупно створює комплексний механізм контролю та впливу.

Стратегічна експансія КНР в Африці створює для України виклик, який неможливо здолати кількісною конкуренцією. Вікном можливостей для неї є ніша гнучких технологічних рішень (ІТ-сервіси, агротехнології, спеціалізована інженерія), де критично важливими є фахові знання. Українська дипломатія має просувати наратив рівноправного партнерства, акцентуючи на тому, що вільний доступ до технологій та знань є ефективнішим інструментом розвитку.

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Висновки для України

Для посилення позицій України в Африці ключовою стратегією має стати експорт фахових знань, що дозволить сформувати імідж України як надійного, технологічно розвиненого та прозорого гравця. На відміну від РФ, що пропонує суто силові рішення, або КНР, що нав'язує боргову залежність, Україна може запропонувати досвід інституційної трансформації. Це передбачає просування рішень у сфері держуправління, які є критично затребуваними для африканських еліт, що прагнуть модернізації без втрати політичного суверенітету.

Другим вектором має стати експорт прикладних рішень, орієнтований на вузькі ніші, де Україна має конкурентну перевагу завдяки гнучкості та інтелектуальній вартості. Україні слід зосередитися на інтеграції в наявні ланцюги через агротехнології, малу енергетику, освітні сервіси та спеціалізовану інженерію. Такий підхід створює сталу мережу партнерств, що базується на реальному підвищенні спроможності африканських держав.

-
- ¹ <https://cd.usembassy.gov/signing-of-the-washington-accords-for-peace-and-prosperity-between-the-democratic-republic-of-the-congo-and-rwanda/>
 - ² <https://www.dfc.gov/media/press-releases/dfc-ceo-ben-black-signs-loan-agreement-lobito-atlantic-railway-securing>
 - ³ <https://www.dfc.gov/our-work/sub-saharan-africa>
 - ⁴ <https://www.dawan.africa/news/aficom-says-increased-somalia-strikes-driven-by-pressure-on-militants>
 - ⁵ https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/global-gateway_en
 - ⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-peace-facility/>
 - ⁷ https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/global-gateway/africa-europe-green-energy_en
 - ⁸ https://international-partnerships.ec.europa.eu/policies/global-gateway/transport/eu-africa-strategic-corridors_en
 - ⁹ https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-and-ghana-sign-security-and-defence-partnership-and-strengthen-cooperation-new-equipment-handover_en
 - ¹⁰ <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-10444/>
 - ¹¹ <https://www.bii.co.uk/en/africa/>
 - ¹² <https://wagnerproject.org/the-players/sanctioned-entities/africa-politology/>
 - ¹³ <https://bisi.org.uk/reports/chinas-zero-tariff-policy-to-africa>
 - ¹⁴ <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/>
 - ¹⁵ <https://www.tazarasite.com/>

Африканський вектор глобальної політики: інтереси ключових акторів та можливості для України

Автори

Марта Олійник-Дьомочко

Юрій Олійник

Анатолій Максимов

Експерти Центру дослідження Африки

Вихідні дані

Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні

kas.de

Видавець: Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2026, Київ

вул. Богомольця Академіка, 5, кв. 1, 01024 Київ, Україна

Тел.: +380444927443

<https://www.kas.de/en/web/ukraine>

Усі права захищені. Запити щодо рецензійних примірників та інші звернення стосовно цієї публікації слід надсилати видавцю. Відповідальність за погляди, висновки та рекомендації, висловлені в даній публікації, повністю покладається на автора (авторів), і їх інтерпретації не обов'язково відображають погляди чи політику Фонду Конрада Аденауера.

Публікація підготовлена в рамках проекту «Посилення аналітичних спроможностей прийняття рішень у сфері зовнішньої політики за допомогою громадянського суспільства» Центру міжнародної безпеки за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні.

Текст цієї публікації ліцензовано на умовах Creative Commons:

«Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International», CC BY-SA 4.0

(<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode.de>)

© 2026 Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні |

© 2026 Центр міжнародної безпеки | © 2026 Центр дослідження Африки